

Sens normatywny przepisów ustawowych wprowadzających przesłanki dopuszczalności przerywania ciąży w kontekście orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20

Alina Ciura | Uniwersytet Gdański
<https://orcid.org/0000-0002-4416-8193>

Streszczenie

Słowa kluczowe:
aborcja, Trybunał
Konstytucyjny,
Konstytucja,
penalizacja aborcji,
uprawnienia
ustawodawcy

Opracowanie dotyczy problematyki konsekwencji werdyktu Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20, stwierdzającego niezgodność z Konstytucją art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, a w konsekwencji eliminującego możliwość powoływania się na przesłankę embriopatologiczną, dopuszczającą dotychczas przerwanie ciąży, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu. W artykule autor postara się odpowiedzieć na pytanie, na ile przywołane orzeczenie Trybunału, przy uwzględnieniu, że organ ten ma kompetencję do orzekania w sprawie hierarchicznej zgodności aktów prawnych z Konstytucją RP, może rodzić skutki prawne w sferze szeroko rozumianego prawa publicznego w kontekście przyjęcia tezy o zawężeniu zakresu praw i wolności obywatelskich poprzez rozszerzenie zakresu karalności przerywania ciąży.

The normative meaning of the statutory provisions introducing the conditions for the admissibility of termination of pregnancy in the context of the verdict of the Constitutional Tribunal of 22 October 2020, K 1/20 (Summary)

Keywords:
abortion,
Constitutional
Tribunal,
Constitution,
penalisation
of abortion,
legislator's powers

The column concerns the issue of the Constitutional Tribunal verdict of 22 October 2020, K 1/20, on the non-compliance with the Constitution of Article 4a(1)(2) of the Polish abortion law (the Family Planning, Protection of the Human Foetus and the Conditions of Admissibility of Termination of Pregnancy Act), i.e., the condition allowing abortion where medical tests or other medical conditions indicate a high probability of a serious and irreversible impairment of the foetus

or an incurable disease threatening its life (the so-called embryological condition). In the article, the author will try to answer the question to what extent the verdict of the Tribunal, taking into account that this authority is competent to adjudicate on the hierarchical compliance of legal acts with the Constitution of the Republic of Poland, narrows the scope of civil rights and freedoms by extending the scope of the criminality of pregnancy termination.

Wstęp

Przedmiotem analizy jest orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. wydane w sprawie o sygn. K 1/20 (Dz. U. z 2021 r., poz. 175). Sentencja tego wyroku brzmi następująco: „Art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78 z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040, z 1999 r. Nr 5, poz. 32 oraz z 2001 r. Nr 154, poz. 1792) jest niezgodny z art. 38 w związku z art. 30 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”. Trybunał Konstytucyjny stwierdził niekonstytucyjność konkretnego przepisu, co w konsekwencji doprowadziło do jego usunięcia z systemu prawa (wskazany wyżej przepis utracił moc 27 stycznia 2021 r.). W artykule autor postara się odpowiedzieć na pytanie, na ile przywołane orzeczenie Trybunału może rodzić skutki prawne związane z derogacją przepisu ustawy w sferze szeroko rozumianego prawa publicznego, tj. zawężenia zakresu praw i wolności obywatelskich poprzez rozszerzenie zakresu karalności przerywania ciąży. Z uwagi na wielopłaszczyznowość poruszanej tematyki, uwzględniającej problematykę karnoprawną, artykuł został napisany z wykorzystaniem metody formalno-dogmatycznej, polegającej na analizie norm prawa polskiego.

Problemy badawcze

W pierwszej kolejności należy ustalić znaczenie normatywne art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78), zwanej dalej „ustawą o planowaniu rodziny”. Zgodnie z jego treścią przerwanie ciąży mogło być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazywały na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu. Zdaniem Włodzimierza Wróbla w oparciu na tym przepisie powstały pewne prawa podmiotowe po stronie osób korzystających z aborcji (*Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?* 6.11.2020). Teza jest uzasadniona w tym sensie, że na podstawie przepisów określających warunki dopuszczalności przerywania ciąży prowadzone są działania organów władzy publicznej (np. finansowanie zabiegów aborcji

dokonywanych w publicznych zakładach opieki zdrowotnej ze środków publicznych; patrz też art. 4b ustawy o planowaniu rodziny). Pogląd ten jest słuszny przy założeniu, że ktoś jest uprawniony do skorzystania z zabiegu przerwania ciąży na warunkach taksatywnie opisanych w ustawie. W wariacie rozważanym przez autora nie sposób wykluczyć, że znajdują się też zwolennicy twierdzenia, że regulacje zawarte w art. 4a ust. 1 pkt 1–4 ustawy o planowaniu rodziny uchylają zakaz usunięcia ciąży, natomiast nie wynika z nich wprost tworzenie praw czy uprawnień (art. 4a ust. 1 pkt 4 ustawy o planowaniu rodziny utracił moc zgodnie z art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r., Dz. U. Nr 139, poz. 646, zmieniającej niniejszą ustawę z dniem 23 grudnia 1997 r. – zob. obwieszczenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 grudnia 1997 r., Dz. U. Nr 157, poz. 1040). Poza wskazanym wyżej przypadkiem ustawa o planowaniu rodziny dopuszcza przerwanie ciąży wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy: ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej (pkt 1), zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (pkt 3). Problem ewentualnej karalności może pojawić się w sytuacji, gdy jedna z przesłanek opisanych w art. 4a ust. 1 pkt 1–3 ustawy o planowaniu rodziny odpadnie. W kontekście normatywnym regulacji ocenianej w omawianym rozstrzygnięciu system prawny nie sprowadza się wyłącznie do ww. ustawy o planowaniu rodziny (dla przykładu można podać stan wyższej konieczności) (patrz też: *Przerwanie ciąży wyłączające winę...2020*). W ujęciu karnistycznym Wróbel określa to sferą nakazów i zakazów (*Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?* 6.11.2020). Innymi słowy, zagadnienie dotyczy płaszczyzny norm sankcjonowanych, tj. określenia tego, co dozwolone, nakazane i zakazane.

Kolejnym problemem badawczym do rozważenia jest próba ustalenia, czy skutki wejścia w życie ww. orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego automatycznie zmieniają (rozszerzają) zakres karalności przerywania ciąży. Wszak samo rozstrzygnięcie jedynie konstatuje kolizję norm. Należy zauważyć, że art. 152 § 1, 2 i 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1444), zwanej dalej „Kodeks karny” zawierają wyrażoną wprost klauzulę normatywną, którą – w dużym uogólnieniu – można ująć następująco: „Kto wbrew przepisom ustawy przerywa ciążę, podlega karze”. Na podstawie norm sankcjonujących przerywanie ciąży powstaje wątpliwość, czy interwencja Trybunału Konstytucyjnego w przepisy, do których odnosi się przepis prawa karnego, w sposób automatyczny przesądza o zmianie zakresu karalności – w dowolną stronę, zarówno jego ograniczeniu, jak i rozszerzeniu (poza zakresem przedmiotowych rozważań pozostaje karalność podżegania czy też pomocnictwa do przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży za granicą).

Rozszerzenie i zawężenie zakresu karalności na drodze orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego

Trybunał Konstytucyjny uznał niezgodność z ustawą zasadniczą wyjątku od zasady nielegalności aborcji (wyjątek embriopatologiczny; we wniosku i uzasadnieniu określany jako „eugeniczny”). Tego mianowicie, gdy „badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu” (Wniosek z 19 listopada 2019 r. o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej aktu normatywnego). W konsekwencji aborcja nadal jest więc dopuszczalna w dwóch wypadkach: zagrożenie życia lub zdrowia kobiety oraz w wypadku ciąży z gwałtu albo kazirodztwa. Zdaniem Agnieszki Barczak-Oplustil Trybunał Konstytucyjny nie może zmieniać prawa karnego, gdyż byłoby to sprzeczne z zasadą *nullum crimen sine lege* (Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży? 6.11.2020). Autorka podkreśliła, że dla realizacji tej zasady „konieczne jest nie tylko to, aby czyn zabroniony pod groźbą kary został opisany w przepisie rangi co najmniej ustawy, ale także, aby o zakresie karalności (przynajmniej w jej aspekcie pozytywnym) decydował określony organ, czyli Parlament” (Barczak-Oplustil 2013: 15). 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 Trybunał Konstytucyjny nie wydał wyroku zakresowego ani interpretacyjnego. Próba udzielenia odpowiedzi na pytanie o ewentualne zaostrenie karalności za przestępstwa aborcyjne w wyniku wydania ww. rozstrzygnięcia będącego przedmiotem analizy wymaga zatem dokonania interpretacji skutków jego wejścia w życie.

Potencjalne (bo przy założeniu, że Trybunał Konstytucyjny nie jest jedynie ustawodawcą negatywnym) rozszerzenie zakresu karalności na drodze orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego może nastąpić poprzez:

- 1) samą modyfikację przepisu karnego, przede wszystkim tego zawierającego znamiona typu czynu zabronionego;
- 2) modyfikację normy sankcjonowanej;
- 3) uchylenie lub modyfikacje przepisów wyłączających odpowiedzialność karną (Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży? 6.11.2020).

Wyroki Trybunału Konstytucyjnego mogą w pewnym zakresie powodować powstanie określonych norm (Mączyński, Podkowiak 2016). Ponadto nie ma najmniejszych wątpliwości, że organ ten może orzekać o zgodności z Konstytucją RP przepisu prawa karnego w zakresie, w jakim przepis ten zbyt szeroko określa zakres zachowań zabronionych pod groźbą kary.

Regulacje prawa karnego szczególnie mocno oddziałują na przysługujące człowiekowi prawa i wolności. Problem jednak może pojawić się, gdy zarzut dotyczy zbyt wąskiego zakresu karalności działań lub zaniechań uznanych już wcześniej przez ustawodawcę za bezprawne. Rozpatrując w systemie prawa skutki prawne rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego jako rozszerzające zakres karalności, trzeba zauważyć, że

pojawiły się dwa odmienne stanowiska. Zgodnie z pierwszym z nich takie rozstrzygnięcie stanowi naruszenie zasady *nullum crimen sine lege*, jako że z jej istoty wynika nie tylko konieczność opisanego zachowania zabronionego pod groźbą kary w akcie rangi co najmniej ustawy, ale również, aby o zakresie karalności – przynajmniej w jej aspekcie pozytywnym (kwestię tę poruszył w zdaniu odrębnym do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 r., sygn. K 26/96 w sprawie dopuszczalności aborcji ze względów społecznych z 1997 r. sędzieja L. Garlicki, wskazując, że: „Może on [Trybunał Konstytucyjny – *przyp. autora*] usuwać z systemu prawa normy karne, jeśli wymaga tego konstytucja, ale nie może on wprowadzać do tego systemu norm nowych, których wprowadzenia nie nakazał ustawodawca”, a jedną z najbardziej podstawowych zasad demokratycznego państwa prawnego jest „absolutna wyłączność ustawodawcy do określania przestępstw i kar”), zdecydował określony organ (Barczak-Oplustil 2013: 15; patrz też: Krzemiński 2020). W tym obszarze mamy do czynienia z wyłączną kompetencją parlamentu (Gutowski, Kardas 2020).

W odniesieniu do relacji zachodzącej między art. 42 ust. 1 Konstytucji RP a przepisami ustawy zasadniczej regulującymi działanie Trybunału Konstytucyjnego wyróżnia się dwa odmienne poglądy:

- 1) art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, według którego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne, ma charakter *lex specialis* w stosunku do art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, a także, że jest to „sytuacja pewnej konieczności normatywnej” (Wróbel 2003);
- 2) zestawienie ze sobą art. 42 ust. 1 i art. 188 Konstytucji RP, uwzględniając kontekst wewnętrzny ustawy zasadniczej, może stanowić podstawę do twierdzenia, że to właśnie art. 42 ust. 1 uadekwatnia zakres kompetencji orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego (Gutowski, Kardas 2020).

Zważywszy na sposób aplikacji szeregu uwarunkowań o charakterze systemowym, możliwość rozszerzenia zakresu karalności na skutek rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dopuszcza Przemysław Cychosz (Cychosz 2017). Autor ten sformułował powyższe twierdzenie, będąc pod dużym wpływem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 9 października 2001 r. wydanego w sprawie o sygn. SK 8/00, gdzie organ wskazał, że „z zasady demokratycznego państwa prawa, którego ustrój oparty jest na zasadzie podziału władzy wynika, iż stanowienie prawa należy do władzy ustawodawczej. Ustawodawcy przydana została przy tym znaczna swoboda w kształtowaniu obowiązującego prawa. Jej granice wyznaczają w szczególności normy konstytucyjne. Ustawodawca uprawniony jest do stanowienia prawa odpowiadającego m.in. założonym celom politycznym”. Jak wynika z analizy wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. SK 8/00, nie wykluczono kognicji sądu konstytucyjnego do kontroli nazbyt wąskiego zakresu kryminalizacji. Jak wskazał Cychosz: „Trybunał skłonny był traktować to w kategoriach »pominięcia« nie zaś »zaniechania legislacyjnego«. Jednocześnie z omawianego orzeczenia jasno wynika, że Trybunał przyjmuje w takich kategoriach spraw znacznie szerszy margines przysługującej

ustawodawcy swobody regulacyjnej, nie poddającej się kontroli sądu konstytucyjnego” (Cychosz 2017). Niewątpliwie sytuacja, w której Trybunał Konstytucyjny mocą swojego rozstrzygnięcia rozszerzyłby zakres zachowań zabronionych pod groźbą kary na przykład w przepisie części szczególnej Kodeksu karnego, mogłaby zostać uznana za naruszenie art. 42 ust. 1 Konstytucji RP.

Z kolei stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny, że zakaz wynikający z normy sankcjonowanej zawartej w zaskarżonym przepisie został ujęty zbyt wąsko, co powoduje jego sprzeczność z ustawą zasadniczą, może doprowadzić do automatycznego rozszerzenia zakresu karalności zachowań opisanych w innej regulacji, która nie stanowiła przedmiotu kontroli – tzw. odblaskowej konsekwencji werdyktu Trybunału Konstytucyjnego (*Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?* 6.11.2020).

W Kodeksie karnym mamy kilka typów tzw. przestępstw aborcyjnych („przerwanie ciąży za zgodą kobiety” – art. 152 § 1, 2, 3 Kodeksu karnego, „wymuszone przerwianie ciąży” – art. 153 § 1 i 2 Kodeksu karnego czy „śmierć kobiety jako następstwo przerwania ciąży” – art. 154 § 1 i 2 Kodeksu karnego). Prowadzi to do wniosku, że nie każde naruszenie zakazu poprzez wykonanie aborcji wbrew przepisom ustawy jest tak samo społecznie szkodliwe i powinno być zagrożone identyczną karą. Zdaniem Marcina Krzemińskiego przyjęcie skutku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w postaci rozszerzenia zakresu czynów podlegających penalizacji wkracza także w prerogatywę parlamentu co do określania ustawowego zagrożenia karą. Wszak nawet gdyby parlament zdecydował się na penalizację aborcji z przyczyn społecznych i z powodu wad płodu, to na skutek odmienności tych sytuacji mógłby określić inne „widełki” ustawowego zagrożenia karą (Krzemiński 2020). Przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. K 1/20 nie były przepisy Kodeksu karnego. Orzeczenie to dotyczyło sytuacji zawężenia zakresu zachowań zakazanych opisanych w art. 4a ust. pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, co wskazuje na płaszczyznę normy sankcjonowanej. W tym miejscu trzeba rozróżnić dwie sytuacje:

- 1) rozważanie przez Trybunał Konstytucyjny zgodności z Konstytucją RP określonego przepisu karnego,
- 2) rozważanie zakresu zakazu lub nakazu wynikającego z normy sankcjonowanej.

Zgodnie z poglądem wyrażonym przez Barczak-Oplustil przyjęcie, iż taki zakaz został ujęty zbyt wąsko nie może prowadzić do automatycznego rozszerzenia zakresu karalności zachowań opisanych w innej regulacji, która nie stanowiła przedmiotu kontroli (Barczak-Oplustil 2013: 15, 18–19). Powyższe twierdzenie należy poddać polemice z dwóch powodów. Po pierwsze, trzeba przyznać, że w ramach poszukiwań salwatoryjnych, łagodzących rygoryzm wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20, pojawiła się propozycja (Krzemiński 2020) identyczna do diskutowanej już w 1997 r., aby skutek wyroku ograniczyć do delegalizacji, ale nie penalizacji aborcji embriopatologicznej (Łętowska 2020). Finezyjność tej propozycji interpretacyjnej (zakładającej, że skutkiem rykoszetowym wyroków Trybunału Konstytucyjnego nie powinno być rozszerzanie karalności jako materii zarezerwowanej

dla ustawodawcy) niestety ma mankament praktyczny. Otóż ww. orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego stanowi kontynuację orzecznictwa trybunalskiego w zakresie tzw. przestępstw aborcyjnych. Doszło bowiem do powtórzenia sytuacji prawnej, jaka zaistniała po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 28 maja 1997 r. w sprawie o sygn. K 26/96 (Łętowska 2020). Wówczas Trybunał Konstytucyjny uznał, iż ochrona życia przysługuje istocie ludzkiej od chwili poczęcia, co znalazło wyraz także w ustawodawstwie zwykłym. Jak wskazał Mikołaj Małecki, ówczesna decyzja Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r. została zaakceptowana przez ustawodawcę, który uchwalił nowy kodeks karny z 1997 r. (*Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?* 20.11.2020). Ustawa o planowaniu rodziny zarówno w brzmieniu sprzed, jak i po nowelizacji w art. 1 deklaruje, iż prawo do życia podlega ochronie, w tym również w fazie prenatalnej, zaś spowodowanie śmierci dziecka poczętego przez przerwanie ciąży zasadniczo jest czynem zabronionym i karalnym (art. 152a oraz 152b nieobowiązującej już ustawy z dnia z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, poz. 94, zwanej dalej „dawnym Kodeksem karnym”, w kontekście okoliczności legalizujących aborcję). Brak podstaw do odstąpienia od racji merytorycznych za ww. wyrokiem.

Po drugie, taka interpretacja mogłaby zostać dopuszczona wówczas, gdy regulacja art. 4a ust. 1 pkt 2 stanowiłaby integralną część Kodeksu karnego, co *de lege ferenda* wskazuje na konieczność rozważenia znowelizowania art. 152 § 1 i 2 Kodeksu karnego przez stworzenie katalogu okoliczności, w których sprawca spowodowania śmierci dziecka poczętego nie popełniałby przestępstwa. Miałoby to na celu ochronę życia dziecka poczętego i ustalenie warunków dopuszczalności przerywania ciąży. Faktyczne przerwanie ciąży leży bowiem poza znamionami art. 152 § 2 Kodeksu karnego i nie jest konieczne dla dokonania przestępstwa. Podobne rozwiązanie istniało w stanie prawnym obowiązującym 28 maja 1997 r., kiedy to w wyniku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego doszło do utraty mocy obowiązującej przesłanki dopuszczalności przerywania ciąży z tzw. przyczyn społecznych. Ponadto uchylony art. 149a § 3 dawnego Kodeksu karnego zawierał enumeratywnie wskazany katalog okoliczności, w których sprawca spowodowania śmierci dziecka poczętego nie popełniał przestępstwa (art. 149a–149b skreślone przez art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 139, poz. 646 z dniem 4 stycznia 1997 r.). W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę, że niemal identycznie skonstruowany jest np. art. 53 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 2050), zwanej dalej „ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii” („Kto, wbrew przepisom ustawy..., podlega karze...”). W art. 44f ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii wyrażona jest wprost delegacja ustawowa – określenie w drodze rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw zdrowia wykazu substancji psychotropowych, środków odurzających i nowych substancji psychoaktywnych. Przyjęcie, że wskutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego nie doszło do rozszerzenia karalności dotyczącej tzw. typów aborcyjnych

pozwala zadać pytanie o dopuszczalność rozszerzenia karalności np. poprzez zmianę rozporządzenia, a zatem przy posłużeniu się ww. argumentem z naruszeniem zasady *nullum crimen sine lege*. Należy mieć jednak na uwadze, że rozporządzenie wydane z upoważnienia ustawy, w zakresie szczegółowej delegacji, jest emanacją działania władzy ustawodawczej. Z kolei Trybunał Konstytucyjny nie jest pozytywnym ustawodawcą. Są to więc dwa różne, ustrojowe sposoby „ingerowania” przez odmienne władze w treść ustawy karnej (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 lipca 2003 r., sygn. P 10/02, LEX nr 80205; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 czerwca 2010 r., sygn. SK 52/08; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 maja 2014 r., sygn. K 17/13, LEX nr 1467160; Wróbel 2003: 119–122, 127).

Jeżeli przedmiotem badania przez Trybunał Konstytucyjny jest przepis inkorporujący normę zakazu lub nakazu, to organ ten, zastanawiając się, czy dany przepis jest zgodny z Konstytucją RP, z reguły nie rozstrzyga, czy zachowanie sprzeczne z tym przepisem powinno być dodatkowo zabronione pod groźbą kary, czy też nie. W demokratycznym państwie prawa prawo karne z uwagi na charakter sankcji, jakimi się posługuje, winno być w systemie prawa *ultima ratio* a nie *prima ratio*, bowiem w sposób najbardziej drastyczny wkracza w podstawowe prawa i wolności człowieka. Nadto zgodnie z art. 1 § 2 Kodeksu karnego nie każde naruszenie normy sankcjonowanej jest na tyle społecznie szkodliwe, że powinno być zabronione pod groźbą kary. Zagadnienia związane z ewentualną penalizacją zachowań zakazanych zasadniczo pozostają poza zakresem rozważań Trybunału Konstytucyjnego, który rozstrzyga o zgodności z Konstytucją przepisu zawierającego jedynie normę sankcjonowaną. Przyjęcie, że rozszerzenie zakresu normy sankcjonowanej powoduje rozszerzenie zakresu normy sankcjonującej narusza podstawowe zasady konstytucyjne, takie jak *nullum crimen sine lege*, demokratycznego państwa prawnego, czy zasady wolności oraz ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw wynikające z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Jak wskazał Krzemiński: „samo uczynienie bezprawnymi niektórych przypadków wykonania aborcji nie wystarcza do uznania tych czynów za karalne” (Krzemiński 2020). Podkreślenia wymaga, że Trybunał Konstytucyjny nie rozstrzyga, czy dane zachowanie jest bezprawne, ale czy norma je dopuszczająca jest zgodna z normą wyższego rzędu. Organ ten nie posiada narzędzi prawnych, które wprowadziłyby do systemu prawnego normy określające odpowiednie zagrożenie karą. Ponadto problem dotyczy nie tyle wymierzenia kary (bo to jest domeną sądów w sprawach karnych), ale określenia granic ustawowego zagrożenia karą.

Na uwadze trzeba również mieć, że nie każde wprowadzenie karalności zachowania bezprawnego może być uznane za zgodne z przepisami ustawy zasadniczej. Do wyobrażenia jest bowiem sytuacja, w której Trybunał Konstytucyjny stwierdziłby, że zakres normy sankcjonowanej został ujęty zbyt wąsko. Wówczas mielibyśmy do czynienia albo z pominięciem legislacyjnym (co podlega kognicji Trybunału Konstytucyjnego), albo z zaniechaniem legislacyjnym (co tej kognicji nie podlega). W konsekwencji zbyt wąskiego ujęcia Trybunał Konstytucyjny mógłby dojść do wniosku, że

penalizacja zachowań i obwarowanie naruszenia normy sankcjami karnymi byłoby sprzeczne z przepisami Konstytucji RP. Nasuwa się pytanie, jak miałyby brzmieć sentencja orzeczenia wydanego przez Trybunał Konstytucyjny, aby nie doprowadzić do sytuacji, w której mamy do czynienia z automatycznym przejściem na sprzeczne z Konstytucją RP rozszerzenie zakresu zachowań karalnych. W analizowanej sytuacji z oczywistych względów Trybunał Konstytucyjny nie mógłby orzec o przepisie karnym, gdyż taki nie był przedmiotem rozważań, tj. przedmiotem zaskarżenia. Mógłby co najwyżej odroczyć utratę mocy przepisu ustawy i zasygnalizować parlamentowi, że istnieje możliwość powstania sytuacji sprzecznej z ustawą zasadniczą.

Cechą charakterystyczną art. 4a ustawy o dopuszczalności przerywania ciąży jest, że przepis ten zawęża zakres zachowań objętych normą sankcjonowaną na zasadzie wyjątku od zasady. Ale zakres kształtowania treści normy sankcjonowanej jest zróżnicowany. I tak np. może się zdarzyć, że przepis zawiera takie elementy składowe, które kształtują bezpośrednio treść zakazu, a których usunięcie rozszerzyłoby zakres zachowań uznanych za bezprawne (przykładem może być art. 5 ust. 1 pkt 1–11 ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, Dz. U. z 1996 r. Nr 10, poz. 55, tj. przepis zakazujący palenia papierosów, w tym elektronicznych, w miejscach publicznych; otóż gdyby Trybunał Konstytucyjny uznał mocą swojego rozstrzygnięcia, że zawężenie zakresu zastosowania normy sankcjonowanej do miejsc publicznych jest sprzeczne np. z obowiązkiem ochrony zdrowia, to w konsekwencji doszłoby do znacznego rozszerzenia zakresu zachowań uznanych za bezprawne). Ponadto wyróżnia się także przepisy doprecyzowujące zakres normowania (dyspozycji) normy sankcjonowanej. W takim przypadku nie dochodzi do naruszenia zasady *nullum crimen sine lege* nawet wtedy, gdy uchylene przepisu rozszerza nie tylko zakres zachowań zakazanych przez normę sankcjonowaną, ale i zabronionych pod groźbą kary.

W prawie karnym zakres normowania zakazu w wielu przypadkach jest doprecyzowywany za pomocą reguł postępowania z dobrem prawnym, które nie muszą być uregulowane w przepisach prawa (Kardas 2012: 39). Nie budzi zatem wątpliwości, że stwierdzenie niekonstytucyjności przepisów lub ich uchylene rozumiane jako skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego w postaci utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji, które spełniają podobne funkcje, a prowadzące do rozszerzenia zakresu zachowań karalnych, nie narusza zasady *nullum crimen sine lege*. W kontekście uchylene derogacją ustawową opisywana sprzeczność nie zachodzi, bowiem ustawodawca wyraża swoją wolę.

W świetle orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 dopuszczenie się aborcji w sytuacji opisanej w uchylonym artykule 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny stanowi przerwanie ciąży wbrew przepisom ustawy. W kontekście brzmienia art. 152 § 1, 2 i 3 Kodeksu karnego powstaje wątpliwość, na jakiej podstawie można stwierdzić, że nie mamy do czynienia z realizacją znamion typu czynu zabronionego albo z zachowaniem zabronionym pod groźbą

kary. Przyjęcie, że znamiona takiego czynu zabronionego są określone w ustawie nie wyklucza konstatacji, że decyzja o karalności nie została podjęta przez organ uprawniony do decydowania o określeniu zachowań będących karalnymi – taki jest sens art. 42 ust. 1 Konstytucji. Wynika to z faktu, że penalizacja tego zachowania nie została dokonana przez ustawodawcę. Dokonanie zmian na płaszczyźnie normy sankcjonowanej (bezprawności) może wpływać na zakres karalności. W konsekwencji należałoby uznać, że takie zachowanie nie zostało zabronione pod groźbą kary przez ustawę. Tymczasem jak wskazał Leon Kieres w zdaniu odrębnym do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20: „W rezultacie zmiany »ustawy«, do której odsyła art. 152 § 1 i 2 Kodeksu karnego, skutkiem wyroku Trybunału będzie wprowadzenie karalności przerwania ciąży z przesłanek embriopatologicznych, która przez ponad 23 lata była dozwolona. Art. 152 Kodeksu karnego stanie się podstawą wymiaru kary za zachowania, które wcześniej nie podlegały penalizacji” (<https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/SzukajZO?cid=4>).

Ponieważ cecha bezprawności nie jest cechą tkwiącą w samym czynie, lecz zależną od treści norm prawnych, to również zniesienie bezprawności czynu odpowiadającego ustawowym znamionom może wynikać z treści przepisów prawa (zob. Wolter 1973). W prawie karnym przyjmuje się dwa źródła legalności zachowań:

- 1) brak naruszenia normy sankcjonowanej (działanie lub zaniechanie nie jest sprzeczne z zakazem lub nakazem określonym w niej),
- 2) sytuacja kontratypowa (Warylewski b.d.).

Należy wskazać, że czynność sprawcza jako element typu czynu zabronionego jest identyczna w przypadku typu określonego w art. 152 § 1 i 3 Kodeksu karnego. Zdaniem Andrzeja Zolla „W obu wypadkach czynność ta polega na przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. Przerwanie ciąży wtedy realizuje znamiona typu czynu zabronionego określonego w art. 152 § 1 lub 3, jeśli dokonane jest z naruszeniem przepisów ustawy. Przerwanie ciąży dokonane zgodnie z przepisami ustawy nie jest czynem karalnym. W wypadku takim nie należy mówić o kontratypie przerwania ciąży, gdyż kontratyp ma sens tylko wtedy, gdy służy usprawiedliwieniu zachowania rozwiązującego kolizję dwóch lub więcej dóbr stanowiących wartość społeczną. Charakter okoliczności, przy zaistnieniu których zabicie dziecka poczętego nie jest karalne, jest zróżnicowany. Jeżeli okolicznością tą jest bezpośrednie zagrożenie życia kobiety ciężarnej, wchodzi w grę stan wyższej konieczności. Trudno mówić o kontratypie, gdy przesłanką wyłączającą karalność jest nieuleczalna choroba zagrażająca życiu płodu. Warunki dopuszczalności przerwania ciąży stanowią znamiona negatywne określające granice karalności przerwania ciąży, współtworzące typ czynu zabronionego. Mając na uwadze strukturę przestępstwa (...), należy stwierdzić, że okoliczności te decydują o zakresie karalności czynu, a nie o zakresie jego bezprawności. Taka konstrukcja przepisu pociąga za sobą daleko idące konsekwencje” (Zoll 2017). Przyjęcie tej optyki prowadzi do wniosku, że w wyniku rozstrzygnięcia

Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 doszło do rozszerzenia zakresu karalności zachowań opisanych w Kodeksie karnym.

W uzasadnieniu wyroku z 28 maja 1997 r. w sprawie o sygn. K 26/96 Trybunał Konstytucyjny wskazał, że: „Oceniając znaczenie normatywne przepisu art. 4a ust. 1 pkt 4, należy dojść do wniosku, iż ma on charakter legalizujący określone zachowania zmierzające do przerwania ciąży. Stanowi więc zezwolenie na podjęcie zachowań z zasady zabronionych. W kontekście bowiem pozostałych przepisów ustawy, w szczególności zaś art. 1 w nowym brzmieniu, ale także nowego art. 152a i 152b Kodeksu karnego, należy dojść do wniosku, iż także na gruncie nowych regulacji odnoszących się do dziecka poczętego, jego życie pozostaje pod ochroną prawa od chwili poczęcia, zaś wszelkie czyny zmierzające do pozbawienia go życia, w tym w szczególności przerwanie ciąży, są generalnie zakazane”. Z powyższego uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego można wykonypować, że tzw. przepisy aborcyjne mają charakter kontratypizujący.

Oceniając znaczenie normatywne przepisu art. 4 ust. 1 pkt 4 ustawy o planowaniu rodziny, w kontekście uzasadnienia sprawy o sygn. K 26/96, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego ma on charakter legalizujący określone zachowania zmierzające do przerwania ciąży, co oznacza, że stanowi zezwolenie na podjęcie zachowań z zasady zabronionych. Sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku wydanego 22 października 2020 r. przez Trybunał Konstytucyjny w sprawie o sygn. K 1/20 pozwoliło określić optykę przyjętą przez organ orzeczniczy w zapadłym rozstrzygnięciu. Ma to bowiem kluczowe znaczenie dla metodologii dalszego postępowania oraz treści wyroku. Jednak należy pamiętać, że uzasadnienie orzeczenia nie ma mocy wiążącej i decydująca dla zakresu zmian ustawodawczych jest wyłącznie sentencja orzeczenia.

Wątpliwości konstytucyjne wnioskodawcy można sprowadzić do zasadniczej kwestii, dotyczącej konstytucyjnych gwarancji dla prawnej ochrony życia dziecka w okresie prenatalnym w przypadku kolizji dóbr. Z perspektywy wnioskodawców Trybunał Konstytucyjny badał, czy art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny stanowi okoliczność kontratypową (Wniosek z 19 listopada 2019 r. o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej aktu normatywnego). Punktem odniesienia dokonywanych przez Trybunał ustaleń dotyczących podmiotowości prawnej dziecka w okresie przed narodzinami, a w konsekwencji konstytucyjnej ochrony jego życia, było niewątpliwie orzeczenie z 28 maja 1997 r., sygn. K 26/96, w którym organ ten ocenił zgodność rozwiązań zawartych w nowelizacji z 1996 r. z przepisami konstytucyjnymi pozostawionymi w mocy na podstawie art. 77 ustawy konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 84, poz. 426 z późn. zm.). Jakkolwiek orzeczenie to zapadło w innym stanie normatywnym – choć już po uchwaleniu obowiązującej Konstytucji, lecz przed jej wejściem w życie – to pewne ustalenia aksjologiczne, które Trybunał wówczas

poczynił, pozostają aktualne w świetle obecnego stanu prawnego. W uzasadnieniu do wyroku z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 Trybunał podkreślił, że przedmiotem kontroli w niniejszej sprawie nie był art. 152 Kodeksu karnego. Orzeczenie to odnosi się jedynie do kwestii legalności przerwania ciąży w przypadku zaistnienia okoliczności określonych w art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r., zostawiając poza oceną wykorzystanie instrumentów prawnokarnych. To od decyzji ustawodawcy, w tym dokonanej przez niego oceny społecznej szkodliwości danych typów czynów, powinno zależeć ukształtowanie reakcji prawnokarnej. Nadto w zdaniu odrębnym Piotr Pszczółkowski wskazał, że art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r. nie jest przepisem prawnokarnym i nie wyznacza żadnego kontratypu. Jest normą sankcjonowaną, określającą regułę powinnego zachowania się, do której odsyła art. 152 Kodeksu karnego (Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 wraz z uzasadnieniem). Trybunał Konstytucyjny nie prowadzi polityki kryminalnej. Zasadniczo organ ten nie jest kompetentny do oceny, czy dane zachowanie winno być zabronione pod groźbą kary, czy też nie. W orzecznictwie ETPCz, na gruncie art. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284) zwanej dalej „EKPCz”, wyrażono pogląd, że objęcie ochroną karnoprawną życia ludzkiego jest obowiązkiem państwa (zob. Lipski 2007: 137–141). Przyjmując to zapatrywanie, Trybunał Konstytucyjny mógłby stwierdzić niekonstytucyjność (art. 38 Konstytucji RP) albo sprzeczność z umową międzynarodową (np. art. 2 EKPCz) pominięcia ustawodawczego. Trybunał Konstytucyjny może natomiast zbadać, czy przesłanki kontratypu nie zostały ujęte zbyt szeroko. Precyzując, rozstrzygnąć kolizję dóbr pozostających w pewnym do rozwiązania konflikcie, ważyć społeczną opłacalność poświęcenia jednego z tych dóbr kosztem drugiego. W kontekście przepisów kontratypizujących orzekanie przez Trybunał Konstytucyjny mieści się w zakresie jego kompetencji.

Zakończenie

Na podstawie sentencji orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. wydanego w sprawie o sygn. K 1/20 można stwierdzić, że wskutek utraty mocy obowiązującej art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny doszło do rozszerzenia zakresu karalności przerywania ciąży (poprzez ograniczenie katalogu okoliczności legalizujących przerwanie ciąży rozszerzeniu uległ zakresu znamion czynów zabronionych stypizowanych w art. 152 Kodeksu karnego). Trybunał Konstytucyjny nie ma możliwości prostej polemiki z ustawodawcą (bo domniemywa się konstytucyjną prawidłowość jego działania). Na tym polega zasadnicza specyfika metody analizy stosowanej w prawie konstytucyjnym, a to wyłącza możliwość bezpośredniego posługiwania się w tej sprawie metodami właściwymi prawu karnemu w odniesieniu do tzw. kontratypów. Trzeba podkreślić, że doktryna prawa karnego daleka jest od jednomyślności co do tego, czy przerwanie ciąży z przyczyn eugenicznych można – *de lege lata* – traktować jako kontratyp (Majewski 1997: 74 oraz powołane tam poglądy

E. Zielińskiej; odmiennie Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z 15 stycznia 1991 r., sygn. U 8/90, 1991: 138). Zarówno w sprawie o sygn. K 26/96, jak i teraz odpowiedź na pytanie o konstytucyjność dopuszczalności przerywania ciąży możliwa jest dopiero po ustaleniu, że cała ustawa o planowaniu rodziny dotyka dwóch kwestii – statusu ludzkiego płodu oraz granic ochrony jego dóbr prawnych. Trybunał podkreślił, że w wyniku orzeczenia z 1997 r. kwestie te nie mają warunkowego charakteru, a organ ten traktuje jako wiążące, a zarazem znajdujące normatywne oparcie w obowiązującej Konstytucji, ustalenia poczynione w sprawie o sygn. K 26/96 (Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 wraz z uzasadnieniem). I tak, gdyby Trybunał Konstytucyjny przyjął założenie, że art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny stanowi kontratyp i jednocześnie uznałby, że został on ujęty zbyt szeroko, to wówczas dopuszczalne byłoby twierdzenie, że doszło do rozszerzenia zakresu karalności (*Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?* 6.11.2020). Nie oznacza to jednak, że Trybunał dokonuje kryminalizacji, stanowi nowy typ czynu zabronionego. W art. 152 Kodeksu karnego wysłowiona została norma blankietowa za pomocą wyrażenia „z naruszeniem przepisów ustawy”. Przepisy te znajdują się w art. 4a ustawy o planowaniu rodziny. Wskutek orzeczenia nastąpi relewantna zmiana stanu prawnego dla określenia znamion czynów stypizowanych w art. 152 Kodeksu karnego. Wynika to z kompetencji przyznanej Trybunałowi przez ustrojodawcę na mocy art. 190 Konstytucji, bez uszczerbku dla gwarancji wynikającej z art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji, albowiem wszelkie znamiona czynu zabronionego pozostają wyrażone w ustawie (Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 wraz z uzasadnieniem). Nie oznacza to jednak, że każda osoba, która zrealizowałaby znamiona typu czynu zabronionego opisanego w art. 152 § 1, 2, 3 Kodeksu karnego, art. 153 § 1 i 2 Kodeksu karnego czy art. 154 § 1 i 2 Kodeksu karnego, mogłaby zostać skazana, bowiem o tym, czy doszło do popełnienia przestępstwa decyduje jeszcze szereg innych okoliczności, w tym wieloaspektowa struktura przestępstwa. Ponadto Trybunał Konstytucyjny już w ustnym uzasadnieniu wyroku zasygnalizował zasadność przeprowadzenia zmian ustawodawczych w aspekcie karalności przerywania ciąży w związku z podjętym orzeczeniem. Tym bardziej konieczne jest przeanalizowanie zakresu możliwych zmian. Z perspektywy karnoprawnej *de lege ferenda* należałoby zastanowić się nad zasadnością stosowania przez prawodawcę rozwiązań w postaci odesłań ustawowych w zakresie źródłowego charakteru prawnego ustawowego rozszerzenia lub zawężenia przesłanek określających zachowania zabronione pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie ich popełnienia. Należałoby również rozważyć, czy regulacje dotyczące stworzenia katalogu okoliczności, w których sprawca spowodowania śmierci dziecka poczętego nie popełniałby przestępstwa, nie powinny stanowić integralnej części Kodeksu karnego. Faktyczne przerwanie ciąży leży bowiem poza znamionami art. 152 § 2 Kodeksu karnego i nie jest konieczne dla dokonania przestępstwa.

Bibliografia

- Barczak-Oplustil A., 2013, *Obowiązywanie zasady nullum crimen sine lege. Wybrane problemy*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, nr 3.
- Cychosz P., 2017, *Konstytucyjny standard prawa karnego materialnego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Kraków, LEX/el.
- Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?*, 20.11.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=ovuyIU6t4c> [dostęp: 21.03.2021].
- Czy nastąpiła zmiana karalności przerywania ciąży?* 6.11.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=xYTr7KALPuE&fbclid=IwAR0VlhxutecA6VNIpQGRzbjxmm312VmJy42QVQ8DpdKEW8SsXTGvXhXpcdA> [dostęp: 1.12.2020].
- Gutowski M., Kardas P., 2020, *Trybunał Konstytucyjny nie mógł rozstrzygnąć gorzej, czyli o dewastacji systemu jednym rozstrzygnięciem*, Palestra.pl, 10.2020, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/10-2020/artykul/trybunal-konstytucyjny-nie-mogl-rozstrzygnac-gorzej-czyli-o-dewastacji-systemu-jednym-rozstrzygnięciem> [dostęp: 1.12.2020].
- Kardas P., 2012, *O relacjach między strukturą przestępstwa a dekodowanymi z przepisów prawa karnego strukturami normatywnymi*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, nr 4.
- Krzemiński M., 2020, *Czy następstwem orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego może być rozszerzenie penalizacji aborcji?*, Konstytucyjny.pl, 2.11.2020, http://konstytucyjny.pl/marcin-krzeminski-czy-nastepstwem-orzeczenia-trybunalu-konstytucyjnego-moze-byc-rozszerzenie-penalizacji-aborcji/#_ftn10 [dostęp: 1.12.2020].
- Lipski J., 2007, *Prawo do życia i status osoby ludzkiej przed narodzeniem w orzecznictwie Komisji Praw Człowieka i Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, „Przed Pierwszym Czytaniem”, nr 3.
- Łętowska E., 2020, *Wokół wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie aborcji*, Konstytucyjny.pl, 6.11.2020, https://konstytucyjny.pl/ewa-letowska-wokol-wyroku-trybunalu-konstytucyjnego-w-sprawie-aborcji/#_ftn22 [dostęp: 1.12.2020 r].
- Majewski J., 1997, *Karalność aborcji w Polsce w świetle ostatnich zmian legislacyjnych*, „Państwo i Prawo”, nr 4.
- Mączyński A., Podkowik J., 2016, *Komentarz do art. 190 [w:] L. Bosek, M. Safjan (red.), Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, Warszawa.
- Przerwanie ciąży wyłączające winę: analiza dogmatyczna przesłanek aborcyjnych*, 13.12.2020, <https://www.dogmatykarnisty.pl/2020/12/przerywanie-ciazy-wylaczajace-wine/> [dostęp: 24.03.2021].
- Warylewski J., *Kontratypy w polskim prawie karnym*, <http://arche1.warylewski.com.pl/kontra.htm> [dostęp: 1.12.2020].
- Wolter W., 1973, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa.
- Wróbel W., 2003, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność aktu normatywnego z Konstytucją lub aktem wyższego rzędu [w:] W. Wróbel, Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków, LEX/el.
- Zoll A., 2017, *Komentarz do art. 152 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–211a, T. II cz. I*, LEX, nr 10647.

Źródła prawa

Prawo międzynarodowe

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

Konstytucja

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

Ustawy, akty prawne o randze ustawy, obwieszczenia

Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 84, poz. 426, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78).

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1996 r. Nr 10, poz. 55).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1444 z późn. zm.).

Obwieszczenie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 grudnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 157, poz. 1040).

Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1996 r. Nr 139, poz. 646).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 2050).

Orzeczenia

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 15 stycznia 1991 r., sygn. U 8/90, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego”.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 1997 r., sygn. K 26/96, LEX/el. nr 29143.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 października 2001 r., sygn. SK 8/00, 2001 „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy”, nr 7, poz. 211.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 lipca 2003 r., sygn. P 10/02, LEX/el. nr 80205.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 czerwca 2010 r., sygn. SK 52/08.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 maja 2014 r., sygn. K 17/13, LEX/el. nr 1467160.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20 wraz z uzasadnieniem, <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/view/sprawa.xhtml?sprawa=22412&dokument=20359> [dostęp: 21.03.2021].

Inne

Stanowisko Rady Ministrów wyrażone 1 grudnia 2020 r. w przedmiocie terminu publikacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20, <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/decyzje-rzadu/stanowisko-w-przedmiocie-terminu-publicacji-wyroku-trybunalu.html> [dostęp: 1.12.2020].

Wniosek z 19 listopada 2019 r. o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej aktu normatywnego, <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/view/sprawa.xhtml?&pokaz=dokumenty&sygnatura=K%201/20> [dostęp: 1.12.2020].

Zdanie odrębne do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. K 1/20, <https://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/SzukajZO?cid=4> [dostęp: 21.03.2021].

Biogram

Alina Ciura – absolwentka prawa na WPiA UG oraz kulturoznawstwa na WF UG. W 2019 r. uzyskała tytuł doktora nauk społecznych w zakresie nauk prawnych na WPiA UG. Specjalizuje się w prawie represyjnym. Rozprawę doktorską pt.: „Wizerunek osoby nagiej lub w trakcie czynności seksualnej” napisała pod przewodnictwem prof. zw. dr. hab. Jarosława Warylewskiego. Autorka publikacji z zakresu prawa karnego materialnego, jak również uczestniczka licznych ogólnopolskich konferencji naukowych poświęconych tematyce prawa.